

УДК 37.046.16 : 61 : 371.212.7

**РЕЗУЛЬТАТИ ЗОВНІШНЬОГО І ВНУТРІШНЬОГО МОНІТОРИНГУ
ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВДНЗУ «УКРАЇНСЬКА МЕДИЧНА
СТОМАТОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ» ЗА 2015 КАЛЕНДАРНИЙ РІК**

В.М. Ждан, В.М. Бобирьов, С.М. Білаш, О.М. Беляєва

Вищий державний навчальний заклад України

«Українська медична стоматологічна академія»

**RESULTS OF EXTERNAL AND INTERNAL MONITORING IN THE
QUALITY OF HIGHER EDUCATION AT HSEEU “UKRAINIAN
MEDICAL STOMATOLOGICAL ACADEMY” IN 2015 CALENDAR
YEAR**

V.M. Zhdan, V.M. Bobyriov, S.M. Bilash, O.M. Bieliaieva

Higher State Educational Establishment of Ukraine

«Ukrainian Medical Stomatological Academy»

Стаття присвячена актуальному нині питанню моніторингу якості освіти. Проаналізовано результати зовнішнього і внутрішнього моніторингу якості вищої освіти у ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія» за 2015 календарний рік. Показано, що внутрішній моніторинг у вигляді самоаналізу і самооцінювання – це вимога часу та об’єктивна потреба інноваційного розвитку освітньої діяльності навчального закладу. У висновках зазначається, що внутрішній моніторинг дає змогу простежувати динаміку процесуального і результативного аспектів якості навчання, забезпечує умови для підвищення ефективності управління якістю освітнього процесу, підвищує відповідальність усіх суб’єктів (студентів, науково-педагогічних працівників, адміністрації, навчально-допоміжного персоналу), обумовлює внесення необхідних коректив у освітній процес, слугує міцним поштовхом для розвитку культури університетської автономії.

The article is devoted to the issue of higher education monitoring which is quite relevant nowadays. The results of external and internal monitoring in the

quality of higher education at HSEEU “Ukrainian Medical Stomatological Academy” in 2015 calendar year have been analyzed. It has been demonstrated that internal monitoring in the form of self-analysis and self-evaluation is the demand of time and objective requirement of innovation development. It has been concluded that internal monitoring enables to track the dynamics of processual and resultative aspects of education quality, promotes the enhancement of management quality, increases the responsibility of all subjects (students, academic staff, administrative authorities, assisting personnel), preconditions the introduction of necessary corrections into the learning and teaching processes, and serves as a strong impulse for the development of culture of university autonomy.

Вступ. В умовах глобальної економічної та фінансової кризи, з одного боку, і прискореного технологічного розвитку, з іншого, якісна вища освіта визнається основною рушійною силою соціального прогресу, стратегічним ресурсом і фактором національної безпеки, чинником визнання на міжнародному рівні [1; 2; 4]. Для особистості здобуття вищої освіти відіграє вирішальну роль з точки зору її процвітання, конкурентоспроможності на ринку праці, забезпечення матеріального благополуччя, можливостей підтримувати фізичне і моральне здоров'я, продовження тривалості, рівня та якості життя, зниження ризиків безробіття. Особливого значення якість освіти і освітньої діяльності вищих навчальних закладів набуває в умовах транскордонності вищої освіти [9; 10].

Одним із дієвих інструментів і складовою системи управління освітою, що нині успішно використовується з метою вимірювання й оцінки її якості, є моніторинг. Зовнішній моніторинг якості освіти: забезпечує стандартизованість інформації, її високу достовірність і надійність; слугує інформаційною основою державної та відомчої статистичної звітності й аналізу та вироблення освітньої політики на всіх рівнях; уможливорює узагальнення і порівняння на будь-якому рівні управління освітою; забезпечує прогнозованість висновків і рекомендацій, визнання результатів

на державному та міждержавному рівнях, прозорість результатів освітньої діяльності, престижність і відкритість результатів функціонування освітньої галузі [5, с. 21].

Метою зовнішнього моніторингу ВМ(Ф)НЗ України є «вивчення якості підготовки медиків і фармацевтів, стану та особливостей навчально-методичної діяльності навчальних закладів з урахуванням наявних ліцензованих спеціальностей, обсягів, напрямів та специфіки підготовки [6, с. 19]».

Основна частина. З метою отримання інформації про якість освітнього процесу і прийняття необхідних управлінських рішень щодо вдосконалення якості підготовки спеціалістів у ВДНЗУ «УМСА» здійснюється внутрішній моніторинг – самоаналіз і самооцінювання. Практика свідчить, що запровадження цього виду моніторингу є вимогою часу та об'єктивною потребою інноваційного розвитку освітньої діяльності вищого навчального закладу, підвищує відповідальність усіх суб'єктів освітнього процесу, слугує міцним поштовхом для розвитку культури університетської автономії.

Політика адміністрації академії у сфері внутрішнього моніторингу спрямована на отримання ґрунтовної інформації про якість освітнього процесу, внесення оперативних коректив в цей процес, створення умов для своєчасної реалізації управлінських рішень на всіх рівнях внутрішньовузівської структури (ректорат, факультет, кафедра).

Запровадження внутрішнього моніторингу зумовлене необхідністю: провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка повністю відповідає галузевим, національним, міждержавним, міжнародним стандартам і забезпечує здобуття якісної вищої медичної освіти; підтримання позитивного іміджу академії; підвищення результативності менеджменту і самоменджменту з метою забезпечення конкурентоспроможності академії на внутрішній і зовнішній аренах; розширення ринку експорту освітніх послуг і пошуку потенційних зарубіжних партнерів.

Внутрішній моніторинг якості освіти в академії передбачає оцінку організації навчального процесу в цілому, рівня теоретичної і практичної підготовки студентів, технології оцінювання навчальних досягнень студентів, рівня освіти випускників, наукової і професійно-педагогічної підготовки викладачів, ресурсного забезпечення (інформаційного, навчально-методичного, матеріально-технічного), оприлюднення результатів внутрішнього моніторингу.

Джерелами інформації для внутрішнього моніторингу якості вищої освіти у ВДНЗУ «УМСА» за 2015 рік слугували результати «Галузевого моніторингу освітньої діяльності вищих навчальних закладів, закладів післядипломної освіти МОЗ України за показниками діяльності у 2015 календарному році» [3], матеріали рейтингу університетів України III, IV рівнів акредитації «ТОП-200 Україна 2015» [7], звіти академії та структурних підрозділів, результати оцінювання залишкових знань студентів у формі комплексних контрольних робіт, дані соціологічних досліджень.

Основними засобами здійснення внутрішнього моніторингу якості освітнього процесу було обрано: обробку документів, соціологічний інструментарій у вигляді анкетування і спостереження, матеріали оцінювання залишкових знань студентів у формі комплексних контрольних робіт, оцінні засоби, які моделюють майбутню професійну діяльність.

За результатами «Галузевого моніторингу діяльності вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти МОЗ України за основними показниками діяльності за 2015 календарний рік» [3] академія посіла 1 місце за показниками навчально-методичної роботи.

Усвідомлюючи, що однією з передумов якості освітнього процесу є підвищення якості навчальної літератури і забезпеченість студентів сучасними підручниками, посібниками, практикумами, словниками, державною та англійською мовами, викладачі академії активно працюють у цьому напрямку. Так, у 2015 році науково-педагогічними працівниками академії було випущено 11 підручників, з них – 7 національних, 70

навчальних і навчально-методичних посібників з грифами МОН, МОЗ України та ДУ “ЦМК з ВМО МОЗ України”, 6 монографій.

Відповідно до наказу МОН України від 16.07.2015 року № 767 “Про підсумки Всеукраїнської студентської олімпіади 2014/2015 навчального року” серед переможців Всеукраїнської студентської олімпіади тринадцять представників ВДНЗУ «УМСА», тобто академія посіла 2 місце серед ВМ(Ф)НЗ України за кількістю переможців II етапу.

Згідно з наказом МОЗ України №532 від 23.08.2011 одинадцять кафедр ВДНЗУ «УМСА» є опорними з 13 дисциплін. Протягом 2015 року опорними кафедрами розроблено і затверджено МОЗ України 8 типових навчальних планів і програм передатестаційного циклу та циклу спеціалізації за 4 фахами: «Стоматологія», «Терапевтична стоматологія», «Ортопедична стоматологія», «Ортодонтія». Для поповнення банку тестових завдань для ліцензійного іспиту “Крок 3. Стоматологія” було напрацьовано і відправлено до Центру тестування професійної компетенції МОЗ України 226 тестових завдань створених співробітниками опорних кафедр.

З метою швидкого введення, нагромадження, систематизації та аналізу даних про успішність студентів, налагодження оперативного зворотного зв'язку, покликано покращити поточну успішність, показники семестрової підсумкової атестації, підвищити рейтингові показники складання студентами академії ліцензійних інтегрованих іспитів «Крок 1» і «Крок 2» та інтернами «Крок 3», а також зміцнення навчальної дисципліни в академії впроваджено «Електронний журнал успішності».

Усі кафедри укомплектовані в достатній кількості оргтехнікою для швидкого доступу до електронних журналів. Також в академії створено та функціонують 22 комп'ютерні класи загальною кількістю 230 навчальних місць, об'єднаних у локальну мережу, модернізація якої у 2015 році дала змогу значно підвищити рівень інформатизації навчального процесу. На базах клінічних кафедрах академії створені й успішно працюють 16 навчально-практичних центрів і лабораторій.

Усвідомлюючи, що одним із можливих шляхів, який дасть змогу вищим навчальним закладам вистояти в жорсткій конкурентній боротьбі на ринку послуг у сфері вищої освіти, є розробка та запровадження систем менеджменту якості відповідно до вимог міжнародних стандартів, які базуються на восьми принципах тотального менеджменту якості (TQM – Total Quality Management) і містить універсальні вимоги до якості будь-якої системи [8, с. 42], академія проводить постійну роботу у цьому напрямку. Так, у 2015 р. «Українським органом сертифікації систем менеджменту якості» був виданий Сертифікат, який повторно підтвердив, що у ВДНЗУ «УМСА» система надання якості освітніх послуг, пов'язаних зі здобуттям вищої освіти на рівні кваліфікаційних вимог до молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста, магістра, у тому числі для іноземних громадян, а також підготовки науково-педагогічних кадрів відповідає вимогам ДСТУ ISO 9001:2009 «Системи управління якістю. Вимоги» (ISO 9001:2008, IDT).

У 2015 році ВДНЗУ «УМСА» з інтегрованим показником (інтегрованим індексом) 25,89390641, представленим таким трьома складниками, як: якість науково-педагогічного потенціалу, якість навчання, міжнародне визнання, посіла 53 місце у рейтингу університетів «ТОП-200 Україна 2015» [7], що слугує підтвердженням того, що освітня діяльність в академії провадиться на належному рівні. При цьому такий складник, як оцінка міжнародного визнання (ІМВ) – 12,16501036 є найвищим серед ВМ(Ф)НЗ України. Водночас в «Галузевому моніторингу діяльності вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти МОЗ України за основними показниками діяльності за 2015 календарний рік» [3] у такому виді роботи, як «Міжнародне, державне та галузеве визнання роботи», «ВДНЗУ УМСА» посіла 14 позицію, що свідчить про різні критерії, згідно з якими оцінюється ця діяльність.

Підтвердженням того, що у ВДНЗУ «УМСА» ведеться безперервна копітка робота з покращення якості освіти, є кількість здобутих медалей і нагород, адже академія – постійний учасник міжнародних і регіональних

виставок. Так, за результатами VI Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти – 2015» академія нагороджена золотою медаллю, отримала Гран-прі і диплом «Лідер міжнародної діяльності» за високі показники в рейтинговому виставковому конкурсі «Міжнародна діяльність»; на Міжнародній виставці «Освіта та кар'єра – 2015» академія здобула почесне звання «Лідер вищої освіти України», а також диплом і Гран-прі у номінації «Інноваційний розвиток і сучасні педагогічні технології»; на Міжнародній виставці «Освіта та кар'єра – День студента 2015» – Гран-прі в номінації «Інноваційний розвиток освіти», за результатами цієї ж виставки академія здобула почесне звання «Лідер вищої освіти України»; на VII Міжнародному форумі-презентації «Інноватика в сучасній освіті – 2015» присвоєно звання Лауреата I ступеня в номінації «Розробка та впровадження в освітню практику інноваційних технологій».

Беручи до уваги, що моніторинг якості освітнього процесу у вищому навчальному закладі унеможлиблюється без урахування позиції такої зацікавленої в якості освіти сторони, як студенти, в академії регулярно проводяться соціологічні опитування у вигляді анкетування, останнє з яких – «Навчальний процес у ВДНЗУ «УМСА» очима студента». Загальна вибірка цього соціологічного дослідження була достатньо репрезентативною – усього в анкетуванні взяли участь 948 студентів ВДНЗУ «УМСА».

З метою отримання від респондентів істинної інформації та зведення ad minimum небезпеки, що результати опитування можуть бути використані проти них, анкетування було анонімним і проводилося шляхом застосування вибіркового методу. При укладанні анкет перевага надавалася питанням з віялом відповідей (кафетерія), оскільки саме ці питання найбільш вдало поєднують переваги закритих питань (легкість оброблення та більша простота для респондентів) із позитивами відкритих (певна самостійність осіб, що беруть участь в анкетуванні, і можливість дати оригінальні висловлювання).

Переважає більшість опитаних – 70,3 % вважає, що отримані в академії знання, уміння і навички будуть достатніми для майбутньої професійної діяльності, 22,8 % обрали варіант «Переважно так», 6,4 % – варіант «Ні», 0,5 % запропонували свій варіант, а саме: «багато непотрібного»; «менше теорії – більше практики»; «більшість часу на практичному занятті викладач приділяє опитуванню і занесенню оцінок у журнал, а не формуванню навичок і вмінь».

Рівень викладання лекційного матеріалу цілком задовольняє 69,6 % респондентів, 21,7 % – не зовсім задовольняє, 8,7 % респондентів не задоволені рівнем викладання лекційного матеріалу.

Із загальної кількості отриманих відповідей на запитання «Який вид навчальної діяльності є для Вас найбільш цікавим і корисним», для 53,0 % респондентів найбільш цікавим і корисним видом навчальної діяльності є обговорення й аналіз проблемних питань на лекціях, практичних і семінарських заняттях, 16,8 % хотіли би брати участь у розробці різного роду проектів і реалізовувати їх, 9,1 % – самостійно формулювати проблеми і знаходити шляхи їх розв'язання, 8,5 % віддають перевагу відвідуванню лекцій, для 8,8% цікаво слухати відповіді одногрупників на практичному занятті.

З 3,8 % респондентів, які запропонували свій варіант відповіді, 2,3 % вважають, що лекції взагалі не потрібні, 0,9 % хочуть більше і додатково спілкуватися з досвідченими педагогами та лікарями, 0,6 % висловили бажання вдосконалювати практичні навички і мати можливість спостерігати за роботою викладача-лікаря.

Для переважної більшості опитаних студентів – 75,9 % критерії оцінювання знань, умінь і навичок зрозумілі і прийнятні, 16,1 % вважають ці критерії незрозумілими, 6,8 % вважають, що критерії не відповідають реальним вимогам щодо якості підготовки лікарів – вони є завищеними / заниженими, 1,2 % не визначилися з відповіддю.

Щодо об'єктивності і прозорості контролю, то 86,7 % студентів вважають, що їх оцінюють об'єктивно, на думку 10 % респондентів, існують викладачі, які не всіх оцінюють об'єктивно, 3,3 % впевнені, що їх оцінюють не об'єктивно. При цьому максимально об'єктивним респонденти вважають усне опитування – 61,0 %, тестування – 16,5 %, письмове опитування – 15,7 %, комп'ютерний контроль – 6,2 %. 0,4 % респондентів, які запропонували свій варіант відповіді (з різними варіаціями), вважають, що при живому спілкуванні з викладачем студент почувається впевненіше, хоча тестування має свої переваги, 0,15 % (з варіаціями) впевнені, що викладачі повинні більш суворо ставитися до опитування студентів, 0,5 % хотіли б, щоб їх не опитували на кожному занятті.

40,6 % респондентів вважають, що викладачі ВДНЗУ «УМСА» постійно приділяють належну увагу формуванню навичок самостійної роботи студентів, 44,1 % упевнені, що зазвичай приділяється належна увага цьому виду діяльності студентів, 10,2% дали відповідь «Іноді»; 4,6 % упевнені, що самостійній роботі приділяється занадто багато уваги, 0,5 % – не визначилися з відповіддю.

На запитання «Чи враховуються викладачами Ваші психологічні особливості» 30,4 % вибрали варіант «Завжди», 32,0 % – «Зазвичай», 27,2 % – «Іноді», 9,8 % – «Ніколи». 0,6 % від загальної кількості респондентів вважають, що «скоріше студенти повинні враховувати психологічні особливості викладачів»; «залежно від викладача»; «психологічні особливості – точно ні», «викладач повинен вчити, а не до кожного з нас «примірятися», «у одних викладачів на це просто немає бажання, у інших – часу».

Щодо змін у навчальному процесі, які, на думку студентів, могли б сприяти підвищенню якості підготовки майбутніх лікарів, 40,3 % респондентів обрали відповідь «Осучаснення змісту навчального матеріалу», 29,5 % – «Перегляд навчального плану (перелік дисциплін, що вивчаються)», 26,1 % – «Удосконалення матеріально-технічної бази кафедр». Респонденти,

які обрали «Ваш варіант», що становить 4,1 % опитаних, хотіли б: «скоротити перерви між парами, щоб пари закінчувалися раніше», «скасувати платні відпрацювання», «збільшити кількість лекцій», «дозволити вільне відвідування лекцій», «скасувати відпрацювання лекцій», «практичні заняття не повинні випереджати лекції», «скасувати тестування – лікар повинен уміти спілкуватися з пацієнтом і працювати у ліжка хворого», «надати ширших можливостей для роботи з пацієнтом». Також траплялися відповіді-пропозиції на кшталт «мені не подобається вчитися за Болонською системою», «слід повернутися до старої медичної школи, яка вчила лікувати, а не забурювати тести», «хотілося б мати повний і зрозумілий список літератури», «збільшити кількість годин для вивчення клінічних дисциплін», «збільшити кількість навчальних годин на окремі дисципліни».

Результати проведеного опитування засвідчили, що: 61,7 % студентів рекомендують вступати до ВДНЗУ «УМСА», не вагаючись; 32,5 % респондентів пропонують обміркувати свій вибір, оскільки медичний фах є складним для опанування; 3,8 % опитаних вважають, що вони, можливо, помилилися з вибором професій; 2 % не рекомендували б вступати у ВДНЗУ «УМСА».

На основі аналізу звіту про результати соціологічного дослідження адміністрацією академії було розроблено і реалізується низка заходів, спрямованих на: підвищення якості навчання у ВДНЗУ «УМСА»; поглиблення профілізації навчання; активізацію роботи психологічної служби; розвиток і вдосконалення професійно-педагогічної майстерності, педагогічного мислення і психолого-педагогічної культури викладачів академії; посилення роботи академічних комісій за організацію і результати навчального процесу, а також збільшення персональної відповідальності науково-педагогічних працівників і студентів за низькі показники успішності. З метою верифікації здобутих результатів соціологічного дослідження прийнято рішення провести повторне анкетування із

залученням більшої кількості респондентів і більшої його репрезентативності.

Висновки. Внутрішній моніторинг у вигляді самоаналізу та самооцінювання – це вимога часу та об'єктивна потреба інноваційного розвитку освітньої діяльності будь-якого навчального закладу і ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія» зокрема. Цей вид моніторингу дає змогу робити висновки про сучасний стан освітньої діяльності та внести необхідні корективи, простежувати динаміку процесуального і результативного аспектів якості навчання, забезпечує умови для підвищення ефективності управління якістю освітнього процесу, підвищує відповідальність усіх суб'єктів (студентів, науково-педагогічних працівників, адміністрації, навчально-допоміжного персоналу), слугує міцним поштовхом для розвитку культури університетської автономії.

Література

1. Біла книга національної освіти України / [Алексенко Т. Ф., Аніщенко В. М., Балл Г. О. та ін.] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Інформаційні системи», 2010. – 342 с.

2. Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі: Комюніке конференції Європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту, Льовен і Лувен-ла-Ньов, 28-29 квітня 2009 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolpr/komunike_2009_ukr.doc

3. Галузевий моніторинг діяльності вищих навчальних закладів, закладів післядипломної освіти МОЗ України за показниками діяльності у 2015 календарному році : статистичний довідник / [уклад. : О. Павленко, С. Григоровська, Ю. П'ятницький, О. Волосовець, І. Булах, А. Горбань, І. Мельник, Ю. Фисун]. – К. : ДО «Центр тестування», 2016. – 21 с.

4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.14 р. № 1556-VII. Набув чинності з 06.09.14 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

5. Методика і технології оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу: посібник / Ляшенко О. І., Лукіна Т. О., Булах І. Є., Мруга М. Р. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 160 с.

6. Моніторинг як важлива складова покращення якості освіти / Осійчук М.С., Волосовець О.П., П'ятницький Ю.С. та ін. // Медична освіта. – 2014. – № 2 (62). – С. 19–24.

7. Рейтинг ВНЗ «Топ-200 Україна» – 2015 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/rating/47847/>

8. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1. Теоретичні засади формування систем управління якістю надання освітніх послуг [кол. авт.; за заг. ред. чл.-кор. НАН України В.С. Загорського]. – Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2011. – 136 с.

9. Le code de bonnes pratiques de l'UNESCO / Conseil de L'Europe pour la prestation d'un enseignement transnational [Ressource électronique] – Mode d'accès: <http://www.coe.int/T/DG4/HigherEducation/Recognition/Code>

10. Lignes directrices pour des prestations de qualité dans l'enseignement supérieur transfrontalier. – Paris, 2006. – 24 p. [Ressource électronique] – Mode d'accès: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001433/143349f.pdf>